

Kati Parppei

”Totaalinen sota Venäjää vastaan”. Lännen esittäminen Venäjän sotahistoriallisen seuran ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon” liittyvissä teksteissä

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Kun Venäjän ”sotilaallinen erikoisoperaatio” Ukrainassa osoittautui odotettua hankalammaksi, venäläisessä sotaretoriikassa alettiin rakentaa yhä selkeämmin viholliskuvaa kollektiivisesta, ruskofobisesta lännestä Ukrainan ”uusnatsismin” arkkitehtina. Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten lännen rooli vuoden 2022 sotatapauksissa on esitetty hallintoon kytköksissä olevan Venäjän sotahistoriallisen seuran verkkojulkaisuissa. Akateemista ja uskonnollis-dualistista retoriikkaa yhdistelevästä aineistosta esiin nousee muun muassa vahvistuva ajatus ”totaalisesta sodasta” sekä eksistentiaalisesta vastakkainasettelusta Venäjän ja lännen ”sivilisaatioiden” välillä. Tähän liittyvät myös viittaukset eurasianismiin ja aiempaa selvemmän pesäeron tekeminen Eurooppaan.

As the “special military operation” in Ukraine turned out to be less straightforward than the administration of Russia had expected, Russian propagandists began to emphasize the image of collective, Russophobic “West” as the main architect of Ukraine’s “neo-Nazism”. This article examines how the role of the West in the conflict is represented in the texts published on Russian Military Historical Society’s web portal. In the articles and blogs academic and religious rhetoric are used and sometimes combined to consolidate ideas of “total war” and existential contradiction between Russia and West. References to Eurasianistic ideas add to the image of deep value-based shaft between these two “civilizations”.

Venäjä, Ukraina, historiapolitiikka, historian käyttö, sotaretoriikka, propaganda

Kati Parppei, Itä-Suomen yliopisto, kati.parppei@uef.fi

Johdanto

Venäjä hyökkäsi Ukrainaan 24. helmikuuta vuonna 2022. Saman vuoden mittaan ”länneestä” tuli keskeinen osa Venäjän takkuisesti etenevään ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon” liittyvää retoriikkaa. Liikekannallepanon myötä viholliskuvan fokus siirrettiin yhä näkyvämmiin Ukrainan ”natseista” vihamieliseen länteen. Esimerkiksi uudenvuodenpuheessaan 31. joulukuuta 2022 presidentti Vladimir Putin julisti, että ”vuosien ajan lännen eliittipiirit tekopyhästi vakuuttivat meille rauhallisia tarkoituksiperiään, mukaan lukien Donbassin vakavan konfliktin ratkaiseminen. Mutta tosiasiallisesti ne kannustivat kaikkiin tavoin uusnatseja, jotka jatkoivat sotilaallista ja terroristista toimintaa rauhallisia siviilejä vastaan Donbassin kansantasavallassa.”¹ Edelleen Putin väitti lännen ”vaihdelleen rauhasta valmistautuessaan aggressioon” ja totesi, että ”nyt se jo epäroimättä myönnetään ja sitä käytetään kynnisesti Ukrainaa ja sen kansaa Venäjän heikentämiseen ja jakamiseen.”²

Millaiseen historialliseen ja historiapolitiiseen viitekehykseen Venäjän hallinnon viime aikoina tuottama sotaretoriikka ja mielikuvasto petollisesta ja aggressiivisesta lännestä tulisi asettaa? Etenkin toisen maailmansodan korostaminen ja poliittinen hyödyntäminen ovat yksi esimerkki tavoista, joilla Venäjän hallinto on pyrkinyt saamaan aukottomaan kontrolliinsa sen, miten menneisyyttä esitetään ja miten historiaa tutkitaan ja opetetaan. Tämä ”valtion historiamonopoli” ilmenee myös muun muassa siinä, että virallisen historiaversioin haastaminen etenkin toisen maailmansodan tapahtumien osalta esitetään historian väärentämisenä. ”Historiallisen totuuden” ja sen myötä Venäjän oletetun suurvalta-aseaman suojeleminen nähdään olennaisena osana kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä.³ Kouluopetusta ja historian oppikirjoja on pyritty yhtenäistämään sekä tukemaan muita tahoja, jotka pönkittävät valtiollista historiakuvastoa.⁴

Yksi tällaisista tahoista on vuonna 2012 presidentin asetuksella perustettu Venäjän sotahistoriallinen seura, jonka tehtäväksi on määritelty ”valtiollisten ja yhteiskunnallisten voimien vahvistaminen Venäjän sotahistorian tutkimuksessa, Venäjän sotahistorian tutkimuksen edistäminen ja sen vääristelyn estäminen, sotahistoriallisen tieteen saavutusten popularisoinnin varmistaminen, asepalveluksen arvostuksen lisääminen ja kasvatus isänmaallisuuteen.”⁵ Vaikka muitakin vastaavia toimijoita Venäjällä on, seuran poliittiset yhteydet tekevät siitä lähtökohtaisesti erityisen vaikutusvaltaisen, mitä tulee valtion historiapolitiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sotahistoriallisen seuran puheenjohtaja on presidentin neuvonantaja ja entinen kulttuuriministeri Vladimir Medinski, joka on ollut keskeisenä toimijana Putinin hallinnon historiapolitiisissa hankkeissa ja jonka ajattelussa on muun muassa havaittavissa imperialistiseen ajatteluun kietoutuvia eurasianistisia sävyjä. Esimerkiksi helmikuun alussa vuonna 2022 pitämässään, ”300-vuotista Venäjän keisarikuntaa” juhlistavassa puheessaan hän toteaa Venäjän olevan ydinolemukseltaan imperiumi, ”yksi maailman suurimmista voimista, kyvykäs yhdistämään Pohjoisen Euraasian kansat yhden poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen keskuksen ympärille.”⁶

Sotahistoriallisella seuralla on toimintaa koko Venäjän alueella ja se muun muassa edistää patsas- ja muistomerkkihankkeita, tekee etsintöjä taistelukentillä ja tuottaa erilaisia julkaisuja. Seuran toimintaan kuuluu myös laajan historia-aiheisen verkkosivuston ylläpitäminen.⁷ Sivusto keskittyy ennen muuta sotahistoriaa sivuavaan aineistoon blogityyppisistä teksteistä verkkoluentoihin ja -lehtiin, joskin esillä ovat myös muun muassa poliittinen historia ja kulttuurihistoria. Aineistoa tuottavat lähinnä historiantutkijoiksi ja muiksi akateemisiksi asiantuntijoiksi tituleeratut henkilöt, joista monen tuotoksia julkaistaan säännöllisesti. On vaikea sanoa, miten laaja yleisö sivustolla julkaistulla aineistolla tosiasiallisesti on. Jonkinlaista osviittaa voi antaa se, että tekstejä kommentoidaan varsin vähän. Yhtä

kaikki, sivustoa voi pitää osana valtion mediamonopolia, joka antaa näkyvyyttä valitsemilleen aiheille ja näkökulmille.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Venäjän sotahistoriallisen seuran verkkoportaalissaan vuonna 2022 julkaisemia kirjoituksia, jotka liittyvät ”sotilaalliseen erikoisoperaatioon” ja joissa otetaan kantaa nimenomaan ”lännen” rooliin tapahtumissa. Miten länsi määritellään ja miten Venäjää ja Ukrainaa asemoidaan suhteessa siihen? Millaista länsikuvastoa teksteissä luodaan tai toistetaan ja millaisia historiaviittauksia sen esittämisessä ja oikeuttamisessa käytetään? Kiinnostavaksi aineiston tekee se, että kyseessä ovat asiantuntijayhteisön tuottamat tekstit niin kutsutulle suurelle yleisölle. Toisin kuin esimerkiksi suoraviivaisemmassa valtion televisiokanavilla esitetyssä propagandassa, niissä pyritään vakuuttamaan lukija akateemisella – tai ainakin pseudoakateemisella – argumentoinnilla ja historiaviittauksilla.⁸ Tosin, kuten edempänä käy ilmi, akateeminen tyyli antaa teksteissä aika ajoin tilaa hyvin toisentyypisellekin retoriikalle.

Osa teksteistä on blogityyppisiä kirjoituksia, osa *Tulevaisuuden ideologia* -verkkolehden kesä- ja syyskuun numeroissa julkaistuja ”erikoisoperaatiota” koskevia artikkeleita. ”Erikoisoperaatiolle” on omistettu verkkolehdissä kokonainen oma osio. Siinä, missä blogitekstit vertautuvat tyyliään lähinnä kolumneihin, verkkolehden artikkeleiden osalta pyritään luomaan mielikuvaa tieteellisistä teksteistä muun muassa käyttämällä alaviitteitä. Tässä artikkelissa lähempään tarkasteluun nostetaan kaikkiaan 20 tekstiä, joissa otetaan tavalla tai toisella kantaa lännen rooliin. Aineistoa on käyty läpi sisällönanalyysin, lähiluvun ja retorisen analyysin välinein ja sitä käsitellään sekä kollektiivisesti että nostaten tiettyjä kirjoituksia lähempään tarkasteluun. Käännökset venäjänkielisistä teksteistä ovat kirjoittajan.

Aluksi esittelen lännen roolia Venäjän itsemäärittelyssä 1800-luvulta alkaen, koska se on olennainen viitekehys aineistossa esitetyille ajatuksille ja retoriikalle. Sen jälkeen tarkastelen, miten teksteissä oikeutetaan ”erikoisoperaatiota” lännen väitetyillä toimilla. Seuraavaksi käyn läpi arvoihin ja ”sivilisaatiolliseen” vastakkainasetteluun liittyviä väitteitä sekä ”denatsifikaation” esittämistä ratkaisuna Ukrainan erottamiselle lännestä. Lopuksi teen lyhyen katsauksen myöhemmin vuoden 2022 aikana sivustolla ja verkkolehdessä julkaistuun materiaaliin.

Länsi Venäjän itsemäärittelyssä

Euroopasta 1700-luvun lopulla tihkuvat kansallisromanttiset aatteet alkoivat lisätä kiinnostusta venäläisyyttä ja sen määrittelyä kohtaan samalla, kun Ranskan vallankumous – ja muut kansannousut – herättivät huolta Venäjän itsevaltaisessa hallinnossa. Yhtenä käännekohtana suhtautumisessa Eurooppaan voi pitää Napoleonin sotia ja hänen joukkonsa etenemistä aina Moskovaan saakka vuonna 1812.⁹ Vaikka Napoleonin Moskovan-retki lopulta epäonnistui, oli hyökkäys Venäjän ytimeen ranskaa puhuvalle ja eurooppalaistuneelle venäläiseliitille järkytys, jota verrattiin niin mongolien sotaretkiin keskiajalla kuin puolalaisten tunkeutumiseen Moskovaan vuonna 1612. Vastaavasti tsaari Aleksanteri I (hallitsijana 1801–1825) esitettiin Venäjän ja koko Euroopan pelastajana.¹⁰ Kiinnostus Venäjän kansaa, kieltä, kulttuuria ja historiaa kohtaan nousi samassa tahdissa kansallisaatteiden ja Venäjän tulevaisuutta koskevien pohdintojen kanssa. Epäluuloa ”länttä” ja sen toimia kohtaan puolestaan lisäsivät sittemmin niin Krimin sota (1853–1856) kuin Venäjän-Turkin sotakin (1877–1878), joista molempien tiimoilta Venäjällä esitettiin länsieurooppalaisten maiden toimivan petollisesti ja oma etu edellä.¹¹

1800-luvulla Venäjällä käytiin laajaa ja polveilevaa geopolittis-filosofista keskustelua, jota tässä yhteydessä on mielekästä sivuta vain hyvin yleisesti. Sitä on tavattu kuvata osin yksinkertaistavalla jaolla

länsimielisiin ajattelijoihin eli zapadnikkeihin ja slavofiileihin. Molemmat käyttivät mittapuunaan eurooppalaista ”sivilisaatiota” ja hakivat vaikutteita ideoidensa kehittelyyn läntisestä Euroopasta. Ensin mainitut arvioivat Euroopan mallin seuraamisen olevan maan tulevaisuudelle paras vaihtoehto, jälkimmäiset taas painottivat Venäjän oman, erityisen kehityspolun tärkeyttä. Keskustelun länsimielisenä vauhdittajana toimi ennen muuta filosofi Pjotr Tšaadaev (1794–1856), joka pessimistisessä teoksessaan *Filosofiset kirjeet* (julkaistu vuonna 1836) esitti Venäjän jääneen jälkeen länsimaista ja väitti, ettei se ollut antanut mitään inhimilliselle edistykselle. Vaikka Tšaadaev julistettiin virallisesti mielipuoleksi ja vaikka hän itsekin myöhemmin pehmensi sanomisiaan, *Filosofiset kirjeet* nostattivat vastareaktion. Niin kutsutut slavofiilit tukeutuivat saksalaisperäiseen kansallisromanttiseen ajatteluun jokaisen kansan erityisyydestä ja keskittyivät Pietari Suurta edeltävään historiaan hakiessaan venäläistä, eurooppalaisuudesta erottuvaa omaleimaisuutta, joka ei tarvitsisi vaikutteita lännestä kehittyäkseen omilla ehdoillaan. Venäläisyyteen liitettiin muun muassa syvä kristillisuus ja yhteisöllisyys erotukseksi läntisestä järkeilystä ja individualismista.¹²

Sittemmin slavofiilien ajattelun pohjalta iti panslavistinen aatemaailma, jonka tiimoilta etenkin Nikolai Danilevski (1822–1885) kehitti ajatusta Venäjän ja Euroopan välisestä syvästä kuilusta ja vastakkainasettelusta. Teoksessaan *Venäjä ja Eurooppa* (1869) hän muun muassa jakoi maailman kulttuurisiin tyyppisiin, joista slaavilainen edustaa nuorta ja kehittyvää. Niitä ei hänen mukaansa tullut yrittää pakottaa toistensa muottiin. Hän myös esitti, että eurooppalaiset syyttävät Venäjää aggressiivisesta laajentumisesta, vaikka todellisuudessa se on antanut monille pienille kansoille (mukaan lukien ”historiattomat” suomalaiset¹³) mahdollisuuden kehittää omaa kansallista elämänsä ja ylipäänsä paitsi puolustanut tarvittaessa legitimejä intressejään, myös pyyteettömästi auttanut muita. ”Siis miksi,” hän kysyi, ”Euroopan hallinnot ja julkinen mielipide kohdistavat Venäjään sellaista epäluottamusta, epäoikeudenmukaisuutta ja vihaa?”¹⁴ Eurooppa suhtautuu Danilevskin mukaan Venäjään ja slaaveihin ”ei vain vieraana itselleen --- vaan vihamielisenä”¹⁵; ”ei vain gigantisena tarpeettomuutena tai kolossaalisena ylimääräisyytenä, mutta tyystin ylittämättömänä esteenä yleisinhimillisen, eli eurooppalaisen tai saksalais-roomalaisen sivilisaation kehittymiselle ja leviämiselle.”¹⁶

41

Marlene Laruelle on esittänyt, ettei 1800-luvulla alkaneessa jaossa slaavilais- ja länsimieliseen ajatteluun ole ollut kyse suoraviivaisen binäärisestä, vaan pikemminkin trinäärisestä mallista, jossa Venäjä saattoi valita identiteettinsä kolmesta ”sivilisaatiollisesta” vaihtoehdosta: 1) eurooppalainen maa, joka seuraa läntistä kehityspolkua, 2) eurooppalainen maa, jonka kehityspolku on jotakin muuta kuin läntinen ja 3) ei-eurooppalainen maa.¹⁷ Lähtökohtana on ollut identifioituminen ainakin jollakin tasolla Eurooppaan; kolmatta, eurosentristä ajattelua haastavaa vaihtoehtoa ryhtyivät kehittämään eurasianististen aatteiden muodossa venäläiset emigrantit 1920–1930-luvulla.¹⁸

Laruellen mukaan edellä mainitut vaihtoehdot ovat määritelleet geopolittisia identiteettihahmotelmia myös nyky-Venäjällä, jossa hänen mukaansa on pitkälti nojaututtu 1800-luvun ajatteluun pyrittäessä asemoimaan maata suhteessa länteen – joka siis laajemmin kattaa myös Pohjois-Amerikan – ja erityisesti Eurooppaan. Venäjä on pääsääntöisesti nähty ja sitä on haluttu kehittää kakkosvaihtoehdon mukaisena maana, joka kuuluu Eurooppaan, mutta eroaa siitä arvojensa, kulttuurinsa ja yhteiskuntansa osalta. Ensimmäisen vaihtoehdon kannattajat ovat jääneet edustamaan liberaalia oppositiota (joskaan varsinaista poliittista oppositiota ei Venäjällä länsimaisessa, demokraattisessa merkityksessä ole koskaan ollut).¹⁹

Eurasianistiseen ja uuseurasianistiseen aatevyöhyteen nojautuvalla partikularistisella ajattelulla on ollut Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen kannattajansa ja kehittäjänsä, kuten lännessä huomiota saanut äärinationalisti ja fasisti-teoreetikko Aleksandr Dugin. Nämä piirit ovat pitkälti tehneet pesäeron

”alkuperäisiin” eurasianisteihin, mutta Nikolai Danilevskin näkemykset Venäjän erityislaatuudesta ja erilaisuudesta suhteessa länteen ovat olleet niiden keskuudessa suosittuja.²⁰

Venäjän hallinnon on nähty 2000-luvun aikana muuttuneen yhä konservatiivisempaan ja autoritäärisempään suuntaan. Etenkin vuonna 2012 alkaneella kaudellaan presidentti Vladimir Putin on julkituloissaan nojautunut avoimesti paitsi varsinkin ”liberaalia länttä” haastavaan nationalistiseen retoriikkaan ja konservatiiviseen ortodoksikristillisyyteen, myös eurasianistisiin aatteisiin.²¹

Länteen liitettyjen merkitysten ja mielikuvien viitekehystä tarkasteltaessa toinen tärkeä näkökohta on, että keskeinen rooli Putinin Venäjän historiapolitiisessa kuvastossa on sodilla, joista eräitä 1800-luvun konflikteja mainittiin jo edellä. Kansakunnan historian punaisena lankana kulkee ulkoisten uhkien torjunta, jossa Venäjän oma sotilaallinen toiminta on hyökkäyksiin ja provokaatioihin vastaamista ja omien intressien oikeutettua suojaamista. Tässä narratiivissa Venäjä ei ota koskaan aktiivisen hyökkääjän roolia, mutta on puolustuksessaan menestyksekkäs.²²

Erityisen suuri merkitys myös länttä koskevan viholliskuvaston osalta on toisella maailmansodalla, eli ”Suurella isänmaallisella sodalla”, jossa puna-armeijalla katsotaan olleen tärkein rooli natsi-Saksan kukistamisessa. Sodan kollektiiviseen muistamiseen ja kansakunnan yhtenäisyyden kasvattamiseen on pyritty hyödyntämään erityisesti toukokuista Voiton päivää, jonka painopistettä on 2000-luvulla valtiojohtoisesti muutettu menetysten muistelusta voiton ja sotilaallisen voiman esittelyyn ja juhlistamiseen.²³ Yhdysvaltojen rooli läntistä uhkaa esittävässä venäläiskuvastossa taas kasvoi merkittävästi kylmän sodan kilpailuasetelman myötä.²⁴

Käsitteenä ”länsi” (venäjäksi *запад*) kuuluu metonyymeihin, joiden merkitykset muotoutuvat kussakin käsillä olevassa viitekehyksessä ja joihin liitetyt käsitykset ja mielikuvat riippuvat tarkastelun suunnasta, ajasta, paikasta sekä kulttuurista, joista käsin niitä tarkastellaan. Ennen muuta on ymmärrettävä, että länteen liitetyt merkitykset Venäjällä ovat historiallisesti sidoksissa sen pyrkimykseen määritellä itsensä (tässä tapauksessa ”Venäjä” on tietenkin toinen metonyymi, jolla viitataan ennen muuta maan kulloiseenkin hallinnolliseen ja kulttuuriseen eliittiin). Eurooppa on 1700-luvulta saakka ollut ensisijainen maantieteellinen ja kulttuurinen ”toinen”, johon venäläisen eliitin ja hallinnon pohdinnoissa Venäjän roolia ja olemusta on verrattu, tosin kylmän sodan myötä Yhdysvallat muokkautui oleelliseksi osaksi länttä sellaisena, kuin se venäläisittäin on määritelty.

Ukraina välikappaleena Lännen valtapyrkimyksille

”Länttä” ei sotahistoriallisen seuran verkkosivuilla julkaistuissa teksteissä eksplisiittisesti määritellä (mikä kertoo omaa kieltään siitä, että lukijan oletetaan jo valmiiksi sisäistäneen tietyn geopolittisen mielikuvaston), mutta implisiittisesti sen voi päätellä tarkoittavan Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa silloin, kun näitä maantieteellisiä alueita ei erikseen mainita. NATO-viittauksista on ymmärrettävissä, että nämä kaksi – länsi ja puolustusliitto – pitkälti samaistetaan ”erikoisoperaation” kontekstissa, joskin usein annetaan ymmärtää, että myös Euroopan toimia määräilevät pitkälti Yhdysvallat. Hyvin yleinen käsite aineistossa on ”kollektiivinen länsi”, jossa ikään kuin yhdistyvät läntisen uhkakuvaston kaikki ajalliset ja tilalliset ulottuvuudet.

Päänarratiivi ja punainen lanka – joka on toistunut myös hallinnon puheenvuoroissa sekä televisiopropagandassa – käytännössä kaikissa teksteissä on, että geopolittisissä dominointipyrkimyksissään ”länsi” käyttää Ukrainaa häikäilemättä käsikassaranaan Venäjää vastaan, ja on jo pitkään tukenut sen uusnatsistista hallintoa tarkoituksenaan Venäjän heikentäminen. Tämä prosessi esitetään oikeutuksena Venäjän hallinnon sotilaallisille toimille Ukrainassa. Alun perin niitä

perusteltiin Itä-Ukrainan venäläisten suojelemisella, mutta pakotteiden kiristyessä ja ”erikoisoperaation” venyessä rinnalle on noussut yhä vahvemmin ajatus lännen tukeman Ukrainan muodostamasta uhasta koko Venäjälle. Ukrainan muun muassa kuvaillaan olevan ”vääristelylle rakentunut korttitalo”, johon on kehittynyt Naton ja Yhdysvaltojen tukemana nationalistinen ”kvasi-ideologia”²⁵ sekä ”anti-Venäjä”, jonka ”läntiset nukkemestarit” ovat huolellisella työllä saaneet aikaan ja jolle on valheellisella propagandalla saatu markkinoitua ”valoisat näkymät eurooppalaisesta tulevaisuudesta”, kunhan kaikki sillat Venäjälle päin poltetaan.²⁶ Muun muassa professori Oleg Bel’kov Venäjän yleisesikunta-akatemiasta rinnastaa syyskuussa ”uusnatsistisen” Ukrainan tukemisen suoraan natsi-ideologiaan:

*On olennaista huomata, että kollektiivinen länsi, muodollisesti liberaalit eurooppalaiset valtiot, luotuaan Ukrainasta ”anti-Venäjä-projektin” yksissä tuumin siirtyivät natsismin legalisoinnin ja oikeuttamisen tielle. Sen [lännen] vastustus erikoisoperaatiota kohtaan sekä uusnatsistisen Ukrainan suojeleminen osoittavat ideologista ja poliittista sukulaisuutta natsismin kanssa.*²⁷

Kuvaavaa on, että Ukrainan itsenäinen poliittinen toimijuus sivuutetaan teksteissä käytännössä täysin. Tämä on linjassa hallinnon aiempien lausuntojen kanssa ja jäljitettävissä 1800-luvun venäläisten konservatiivien ajatuksiin Ukrainan ja Valko-Venäjän saumattomasta, ikaikaisesta yhteydestä Venäjään.²⁸ Muun muassa presidentti Vladimir Putin kirjoitti esseessään heinäkuussa 2021, että Ukraina kuuluu historiallisesti ”kolmiyhteiseen Venäjän kansakuntaan” ja että länsi pyrkii muuttamaan Ukrainan ”anti-Venäjäksi” siten kiistäen sen ”todellisen itsenäisyyden” (joka siis Putinin mukaan olisi saavutettavissa vain osana mainittua kolmiyhteyttä).²⁹ Väitettä toistaa huhtikuisessa blogitekstissään muun muassa historiantutkija Grigori Gerasimov, joka toteaa, että ”faktat todentavat tämän näkökulman [Ukrainan ja Venäjän historiallisen yhteyden] ja se vakuuttaa kaikki, jotka uskovat venäläisten ja ukrainalaisten olevan yksi kansa, mutta sellaisia näyttää olevan nykyisessä Ukrainassa vähemmistö, tai ainakaan he eivät luota tarpeeksi oikeassa olemiseensa ja ole valmiita puolustamaan ideaansa asein”.³⁰

Joissakin teksteissä alleviivataan lännen Venäjälle aiheuttamaa uhkaa uumoilemalla suoraan, että kollektiivisen lännen tuki Ukrainalle ennakoi laajempaa yhteenottoa; esimerkiksi professori Juri Rubtsov esittää syyskuussa, että ”kollektiivisen lännen avoin tuki Kiovan regiimille viittaa siihen, että on jopa hyvin todennäköistä, että suunnitteilla on siirtyminen sotilaalliseen yhteenottoon Venäjän kanssa käyttäen ei vain Ukrainan uusnatsien sotavoimia, vaan myös Pohjois-Atlantin liittoutuman voimia ja keinoja”.³¹

Uhkana lännen ”liberaalifasismi”

Pääsääntöisesti länteen viittaavat julkaisut voi jakaa kahteen ryhmään. Toisessa kuvaillaan ennen muuta historiallista, ideologista ja arvoperustaista vastakkainasettelua Venäjän ja lännen välillä taustana ”erikoisoperaatiolle”, toisessa taas operoidaan väljästi toisen maailmansodan (näennäis)historiallisessa kontekstissa. Ensin mainittua, historialliseen ja ideologiseen taustoitukseen pyrkivää tekstiryhmää aineistossa edustavat muun muassa kaksi Dmitri Muzan kirjoitusta, joista toinen julkaistiin blogimuodossa sivustolla 11. maaliskuuta 2022, ja toinen ”Tulevaisuuden ideologia” -verkkolehdestä saman vuoden kesäkuussa. Muza toimii professorina Donetskin ”kansantasavallan” yliopistossa sekä toisena puheenjohtajana Izborskin klubin Novorossijan osastossa. Izborskin klubi on venäläisten äärikonservatiivien ja uuseurasianistien ajatushautomo, joka perustettiin syksyllä 2012. Sen

perustusmuistiossa katsotaan Venäjän olevan lännenvastaisessa hybridisodassa, josta on kehkeytymässä avoin yhteenotto. Vaikka jäsenistö on periaatteessa Putinin hallinnolle uskollinen, on sen katsottu edustavan radikaaleja ja silmällä pidettäviä näkemyksiä.³²

Verkkolehdeissä ilmestyneessä artikkelissaan ”Arvoihin perustuva vihamielisyys lännen ja Venäjän välillä” Muza siteeraa ahkerasti Danilevskin tekstejä pyrkiessään kuvailemaan Euroopan ja Venäjän ”sivilisaatioiden” perustavanlaatuisia arvostirriitoja ja Venäjän erityislaatuisuutta sekä nostaa tämän jonkinlaiseksi auktoriteetiksi asiassa:

Tietenkin monimutkainen dialektiikka näiden kahden yksikön – Venäjän ja Euroopan – välillä voi johtua mistä tahansa käsillä olevasta tilanteesta, mutta on paljon tärkeämpää nähdä ja ennakoida niiden dynamiikka. Luonnollisesti positiivinen siinä missä negatiivinenkin. Mutta niin kauan, kuin negatiivinen ”peittää” positiivisen idut, kuunnelkaamme jälleen N. J. Danilevskia.³³

Niin ikään Muza viittaa kirjailija Fjodor Dostojevskin (1821–1881) ilmaisemaan epäluuloon venäläisten ”eurooppalaistamista” kohtaan sekä kysymykseen, olisiko edes mahdollista, että ”eurooppalainen idea täysin vieraalla maaperällä toisi samat tulokset kuin Euroopassa.”³⁴ Maaliskuussa julkaistussa blogityyppisessä kirjoituksessaan hän vetoaa filosofi Ivan Iljiniin (1883–1954), josta on Putinin presidenttiyden aikana leivottu jonkinlainen uuskonservatismi ja Venäjän geopolittisen erityisaseman profeetta.³⁵ Hänen mukaansa Iljin ennusti jo 1940-50-luvulla, että itsenäisen Ukrainan tukemisesta tulisi hanke, jolla länsimaat – etenkin Puola, Ranska, Englanti ja Yhdysvallat – pyrkivät heikentämään Venäjää (silloista Neuvostoliittoa).³⁶ Edelleen Muza väittää, ettei Euraasian dominointiin tähtäävä amerikkalainen geopolitiikka antanut Ukrainalle mahdollisuutta olla ”ortodoksis-slaavilaisen perheen tai euraasialaisten kansojen jäsen”, vaan se määrättiin ja määriteltiin ulkoapäin eurooppalaiseksi demokratiaksi.³⁷

Euraasia-teema toistuu ja vahvistuu tulevaisuuden viitekehyksessä Muzan kolmannessa syyskuussa julkaistussa kirjoituksessa ”Euraasialainen doktriini ja Venäjän rooli kansojen ja sivilisaatioiden yhteenliittymänä uuden maailmanjärjestyksen vakiinnuttamisessa (näkemys Donbassista)”, jossa hän siteeraa joitakin varhaisia eurasianisteja sekä eurasianistisia aatteita tukevia tutkijoita, esittää väitteen euraasialaisten kansojen henkisestä yhteydestä sekä toteaa, että ”ystävällismielisten yhteyksien hakeminen, Venäjän ja Euraasian kansojen yhteinen historiallinen perspektiivi, Venäjän itseluottamus ’demokraattisen euraasialaisen imperiumin’ ytimenä ja lopulta, Venäjän presidentille langennut messiaaninen tehtävä muodostavat poliittis-kulttuurillisen elämän punaisen langan nykypäivänä”.³⁸ Muza näkee euraasialaisen yhteistyön vahvistamisen vastavetona ”amerikkalaistyylliselle monoliittiselle shakkilaudalle”, jonka tiimoilta yhteistyötä muun muassa Venäjän, Kiinan, Intian ja islamilaisten maiden välillä on hänen mukaansa vastustettu sekä toteaa ”uuden eurasianismin” ideologian – jonka historialliset juuret hän jäljittää aina 1500-luvun Moskovaan – herättävän vastarintaa Venäjän länsimielisessä liberaalissa älymystössä, ”sisäisissä russofobeissa”.³⁹

Riazanin yliopiston professori Olga Voronova vie kesäkuussa julkaistussa, ”erikoisoperaation” ideologista oikeutusta käsittelevässä artikkelissaan arvoihin liittyvän argumentoinnin käytännön tasolle. Hän perustelee sotilaallisten toimien tarvetta ”kollektiivisen lännen” Venäjää vastaan julistamalla ”totaalisella sodalla”, josta seuraava ”henkinen turvattomuus” koskee hänen mukaansa ”ei vain Venäjää, vaan koko venäläisen maailman aluetta” (*vsego prostranstva Russkogo mira*).⁴⁰ Voronova ei määrittele tätä aluetta sen enempää kuin kollektiivista länttäkään, mutta toteaa siihen kohdistuvan totaalisen sodan olevan ”sivilisaatiollinen, metafyyminen ja eksistentiaalinen”.⁴¹ Voronova moittii länttä ”russofobiasta” sekä venäläiseen kulttuuriin kohdistuvasta syrjinnästä, ”perumiskulttuurista” (*kul'tura otmeny*), käänös

englanninkielisestä käsitteestä ”cancel culture”), ja toteaa, että ”kulttuurinen ja kielellinen kansanmurha, jota ukrofasistinen regiimi harjoitti kahdeksan vuotta Donbassia vastaan, on kosmisella nopeudella leviämässä läntisissä maissa”.⁴² Edelleen hän esittää, miten ”niin kutsutut ’sivistyneet’ eurooppalaiset maat” muun muassa erottavat venäläislapsia koulusta ja estävät venäläisiä käyttämästä kulttuuri- ja liikuntapalveluita sekä harjoittavat muita syrjiviä toimenpiteitä ”poliittisiin ja taloudellisiin kiristystarkoituksiin”.⁴³ Läntinen ”liberaalifasismi” on hänen mukaansa ”karistanut demokratian pintakiillon” ja sen kyynisyys on johtamassa suoraan rasismiin ja ”venäläiseen holokaustiin”.⁴⁴

Voronova maalaa värikkäitä uhkakuvia venäläisen kulttuurin – ”maailman sivilisaation humanin sydämen” – arvostamisen katoamisesta läntisen ”kulttuuri-imperialismin” ja ”massakulttuurin alle”: ”Jos transhumanismin, vastakulttuurin ja rajattoman sukupuolisten vapauksien [*gendernyh svobod*] demoniset pyörteet nousevat lopulta pintaan tappaen kaiken, mikä ihmisessä on inhimillistä, mikä voi vastustaa niiden tuhoisaa laajenemista?”⁴⁵ Hän myös rinnastaa Hollywood-filmien zombit ja ihmispedot ”ukrainalaisten sotarikollisten epäinhimillisiin toimiin Mariupolissa”⁴⁶ sekä toteaa, että ”ideologinen yhteenotto, jota Venäjä käy Lännen epäinhimillistyneen kulttuurin kanssa ja Ukrainan nykyisen uusnatsihallinnon misantrooppisen ideologian kanssa, on arvojen ja merkitysten sota, jonka takana on tulevaisuus.”⁴⁷ Myös Grigori Gerasimov toteaa Ukrainan ”denatsifikaatiota” käsittelevässä blogitekstissään, että ”läntinen liberalismi on Venäjän pääasiallinen ideologinen vastustaja”.⁴⁸

Sekä Muza että Voronova siteeraavat teksteissään Izborskin klubin perustajaa, äärinationalistista Aleksandr Prohanovia. Prohanov on 1970-luvulta profiloitunut äärikonservatiivisena ja antisemitistisenä kirjailijana ja toimittajana. 1990-luvun kuohuissa hän edusti vanhoillista oppositiota ja hänen näkyvyytensä venäläisissä medioissa nousi 2000-luvulla yhtä jalkaa konservatiivisemmän ja kansallismielisemmän politiikan kanssa.⁴⁹ Prohanov on tuottanut tässä artikkelissa tarkasteltuihin verkkolehtiin myös kaksi omaa kirjoitustaan. Niissä retoriikka irtoaa (näennäis)akateemisesta diskurssista kohti uskonnollis-dualistista, fundamentalistista sanastoa. Toinen teksteistä käsittelee lennokkaasti ”Venäjän voiton ideologiaa” sekä rinnastaa meneillään olevan ”erikoisoperaation” Venäjän historiallisiin puolustusoperaatioihin ja ”pyhään sotaan” Naton ”jihadisteja” vastaan.⁵⁰ Myös hän esittää uhkakuvia läntisen arvomaailman aiheuttamasta rappiosta:

Venäjä kärsii parhaillaan hirviömäisestä hyökkäyksestä Naton rautaisten divisioonien tabolta, suunniltaan olevien jihadistien invaasiosta. Venäjää syödään sisältä päin pimeyden taskuista: häpäisemisen kulttuuri kukoistaa, kun sinetit revitään kaikista kielletyistä arkuista ja Pandoran lippaista ja demoninen energia sammuttaa ikuiset tulet, häpäisee sotureiden haudat, mustaa Voiton – meidän korkeimman pyhyttemme.⁵¹

Toisessa tekstissään Prohanov nostaa Donbassin alueen peräti ”maailman keskukseksi”,⁵² jossa ”Eurooppa, kuin armoton kivenmurskain, alkoi jauhaa venäläisiä luita, kaataa lyijyä venäjää puhuviin suihin, kaivaa ulos venäläisten ikonien siniset silmät.”⁵³ Hänen mukaansa ”taivaallinen Krimi ja saatanallinen Länsi kohtasivat Donbassissa tappavassa taistelussa – ikuisessa ja armottomassa”.⁵⁴ Kuten Elina Kahla artikkelissaan toteaa, sodankäynnin esittäminen kosmisena taisteluna antaa sille ylihistoriallisen ulottuvuuden. Se kertoo osaltaan sekä militantin konservatiivikristillisyyden noususta Venäjällä, että sen käyttökelpoisuudesta kehystettäessä yksittäistä konfliktia osaksi suurta, eksistentiaalista, jopa apokalyptista vastakkainasettelua hyvän Venäjän ja sen pahuutta edustavien vihollisten välillä.⁵⁵

”Suuresta isänmaallisesta sodasta” kohti ”denatsifikaatiota

Katri Pynnöniemi osuvasti tiivistää, että Kremlin sotaretoriikan pyrkimyksenä on nivoa meneillään oleva hyökkäyssota osaksi Venäjän kansallista tarinaa ”purkamalla niin historiallisten kuin ajankohtaisten tapahtumien syy-seuraussuhteiden logiikka ja asettamalla ne uudeksi, osin tai täydellisen fiktiiviseksi tarinaksi Venäjän valta-aseman oikeutuksesta suhteessa Ukrainaan”.⁵⁶ Tämä narratiivien uudelleenrakennus ja -järjestely näkyy Venäjän sotahistoriallisen seuran verkkoaineistojen osalta erityisesti siinä, miten tapahtumia Ukrainassa kehystetään toisen maailmansodan asetelmilla ja tapahtumilla. Kirjoituksia, joissa ”erikoisoperaatiota” käsitellään tai taustoitetaan tavalla tai toisella ”Suuren isänmaallisen sodan” kontekstissa onkin sitä koskevassa aineistossa määrällisesti eniten. Lähempään tarkasteluun tässä artikkelissa on otettu ne tekstit, joissa mainitaan lännen rooli muutenkin kuin geneerisesti natsi-Saksan kautta.

Yksi näennäisakateeminen lähestymiskulma teksteissä on vertailla lännen tukemiksi väitetyjä ukrainalaisia ”uusnatseja” joko 1930–1940-luvun äärioikeistolaiseen toimintaan Ukrainassa – tämä henkilöidään usein Stepan Banderaan käyttämällä ”banderalaisuus”-ilmaisua – tai suoraan saksalaisiin natseihin. Esimerkiksi professori Juri Rubtsov toteaa kirjoituksessaan ”Taistelu natsismia vastaan jatkuu: erikoisoperaatio Ukrainassa Suuren isänmaallisen sodan loogisena päätepisteenä”, että ”puna-armeijan edetessä länteen tekemään lopun natsimiehittäjistä, sen taakse jäi verisen vanan joukko maan alle painuneita ukrainalaisia nationalisteja, jotka jatkoivat sotaa kansaansa vastaan myös Suuren isänmaallisen sodan päättyminen jälkeen”.⁵⁷ Toisessa kirjoituksessaan hän rinnastaa natsi-Saksan nykyisen Saksan tukeen Ukrainan ”uusnatsihallinnolle”, nostaa esiin natsien rotuajattelun ja slaavilaisten halveksunnan sekä toteaa, että ”natsismi kasvatti runsaasti versoja ukrainalaisen nationalismiin puuhun ja nyt sitä viljellään ja siihen pumpataan aseita ja rahaa uuden sukupolven saksalaisten poliitikkojen tuella”.⁵⁸

Länttä syytetään myös järjestelmällisestä lavastusten ja väärennösten järjestämisestä ja tukemisesta Ukrainassa. Esimerkiksi Ukrainan ja lännen tiedustelupalvelujen yhteistyöverkostoa kuvaavassa artikkelissa väitetään, että ”ukrainalaiset natsit” tappoivat venäläisten kanssa yhteistyötä tehneet Butsassa ja kutsuivat sitten näitä venäläisten uhreiksi: ”Samaan aikaan kollektiivinen länsi ja Kiovan regiimi käyttivät tätä provokaatiota ohjaamaan huomio pois natsien harjoittamasta venäläisten sotavankien ja siviilien kidutuksesta (esimerkiksi Mariupolissa ja muissa kaupungeissa).”⁵⁹ Myös historiantutkijaksi ja sosiologiksi tituleeratun Andrei Iljinin blogitekstissä listataan varsinkin Yhdysvaltojen vuosien mittaan tekemiä ”provokaatioita” ja väitetään Butsan hirmutekoja lavastukseksi, jonka ukrainalaiset nationalistit tekivät ”ulkomaalaisten neuvonantajien” avulla.⁶⁰ Näiden tekstien kirjoittajat toimivat samoin kuin Venäjän hallinto ja propaganda: omien joukkojen tekemät sotarikokset ja muu kyseenalainen toiminta kielletään johdonmukaisesti, syytetään vastapuolta väärennetyistä tiedoista ja käännetään teot vastapuolen synneiksi. Tätä propagandan lajia on luonnehdittu englanniksi käsitteillä *mirror propaganda* ja *accusation in a mirror*, jonka suomeksi voisi kääntää peilaamiseksi tai heijastamiseksi.⁶¹ Sen voi nähdä osaltaan kuuluvan johdannossa mainittuun, viattomuutta ja uhrin asemaa korostavaan ajatteluun, jonka mukaan Venäjä vain puolustautuu ulkoisia uhkia vastaan ja vastaa provokaatioihin, muttei itse hyökkää.

”Erikoisoperaation” tavoitteeksi ilmoitettiin aluksi Ukrainan ”natsihallinnon” kaataminen. Kun ukrainalaiset eivät ottaneetkaan ”vapauttajiaan” avosylin vastaan, laajennettiin natsismi koskemaan koko kansaa. Huhtikuussa sivustolle ilmestyivät ensimmäiset blogikirjoitukset, joissa esitettiin natsismin ”tunkeutuneen syvälle kansan ja armeijan tietoisuuteen” Yhdysvaltain kannustamana ja vaadittiin

Ukrainan ”denatsifikaatiota” eli maan demilitarisoimista ja paitsi hallinnon, myös kulttuurin ja koulutusjärjestelmän ”puhdistamista” natsismin vaikutuksista.”⁶² Jos tämä tehdään järjestelmällisesti, kaikki ongelmat ratkeavat. Jos ei, mikä tahansa jääne Ukrainan nykyisestä hallinnosta tulee väistämättä toimimaan ”lännen sekä ukrainalaisten ja eurooppalaisten natsien ponnahtauslautana valmistautumisessa uuteen sotaan”, toteaa kirjoituksessaan Sergei Tšernjakovski.⁶³

Grigori Gerasimov puolestaan huomauttaa, että denatsifikaation onnistumiseksi ukrainalaisille tulisi kyetä tarjoamaan jotakin ideologisesti houkuttelevampaa kuin EU ja Nato, ja jatkaa, että ”on tarpeen korvata lopullisesti läntiset sosiopoliittiset ja historialliset teoriat kotoperäisillä, koska ensin mainitut eivät voi luoda maahamme kestäväää taloutta, tervettä yhteiskuntaa tai myönteistä historiaa.”⁶⁴ Hänen mukaansa ”liberaali, egoistinen idea” yksilön intressien tärkeydestä yli yhteisön intressien tulisi korvata ”perinteisellä venäläisellä idealla kansan intressien ylemmyydestä,” henkisyiden nostamisella materian yli sekä ortodoksisella etiikalla.⁶⁵ Tällä reseptillä Gerasimovin mukaan paitsi päästään yli ”vihamielisen lännen sanktioiden” aiheuttamista ongelmista, myös luodaan pohja Ukrainan denatsifikaatiolle ja yhteistyölle rakennettaessa ”vaihtoehtoa läntiselle yhteiskunnalle ja elämäntavalle.”⁶⁶ Kesäkuun ja syyskuun ”Tulevaisuuden ideologia”-numeroissa denatsifikaatiosuunnitelmaa kehiteltiin edelleen esimerkkinä prosessi Saksassa toisen maailmansodan jälkeen.⁶⁷

Gerasimovin tapaan Oleg Bel’kov esittää ”uuden ukrainalaisen identiteetin” pohjaksi sen, että tunnistetaan ”Ukrainan ja Venäjän kansojen yhteinen etno-geneettinen alkuperä ja jaettu historiallinen kohtalonyhteys”,⁶⁸ mikä kierrättää argumentoinnin takaisin ”erikoisoperaation” oikeuttamiseen näennäishistoriallisilla perusteilla ja esittää ratkaisuksi Ukrainan ”palauttamista” läntisiltä harharetkiltään takaisin Moskovan huomaan.

Kierroksia nostetaan

Tässä artikkelissa tarkastellun aineiston ilmestymisen jälkeen Venäjän sotahistoriallinen seura on jatkanut aktiivista julkaisutoimintaa, joskin blogitekstien osalta ”erikoisoperaatiota” käsitteleviä julkaisuja ei enää syksyllä ilmestynyt. Mutta joulukuussa 2022 sivustolla julkaistiin jälleen uusi *Tulevaisuuden ideologia*-verkkolehden numero. Sen kirjoittajakunta on pitkälti sama kuin edellisissä numeroissa ja Venäjän ja lännen vastakkainasettelua korostetaan vielä entistäkin voimakkaammin. Presidentti Putin nostetaan länsivastaisen taistelun visionääriseksi johtajaksi; esimerkiksi seuran kymmenvuotista historiaa peilaavassa kirjoituksessa sen puheenjohtajan neuvonantaja, sosiologian tohtori Irina Kaznatšeeva kuvailee, miten lännen toimet, ”eurooppalaisten maiden tuskallinen riippuvuus niiden valtameren takaisesta isännästä, halu kylvää kaaosta Venäjän sisällä, tarkoituksellisesti tuotetut konfliktit Kaukasuksella” olivat johtaa samantyyppiseen romahdukseen kuin Neuvostoliiton osalta, kunnes ”kaukonäköinen Putin näki, miten nopeasti kollektiivinen länsi suuntasi kohti yhteenottoa Venäjän kanssa”, ja lopputuloksena Venäjä on päättäväisesti pyrkinyt eroon ”eurooppalaisten ja amerikkalaisten nukkemestareiden vaikutuksesta, alkanut löytää aiemman voimansa tukeutuen historialliseen menneisyyteensä”.⁶⁹

Putinia ylistää omassa tekstissään niin ikään Aleksandr Prohanov, joka toteaa, että ”kuten ruhtinas Ivan Kalita loi Moskovan keisarikunnan Ordan nenän alla, niin myös Putin lännen vihaavan katseen edessä loi uuden Venäjän. Mitä hienovaraista peliä, millaisia diplomaattisia temppuja!”⁷⁰ Hän kirjoittaa lännen kanssa käytävästä ”tappavasta taistelusta”, jonka tavoitteena ”ei ole vain vallata Venäjää, vaan tuhota se ikuisiksi ajoiksi”.⁷¹

Prohanoviin viittaa jälleen myös Dmitri Muza, jonka artikkeli on otsikoitu ”Terroristisen näennäisvaltion ’Ukrainan’ ja ’kollektiivisen lännen’ kanssa käytävän sodan pyhä luonne”. Hänen lainaamansa tekstin mukaan neuvostovenäläiset tekivät toisessa maailmansodassa ”Kristuksen uhrauksen, tuoden Voiton alttarille melkein 30 miljoonaa omaa poikaansa ja tytärtään”, mutta kysyttävä on, mitä olisi tapahtunut ilman tätä voittoa.⁷² Tätä mukaillen Muza kysyy, ”jos ei tule uutta voittoa, millainen geopolittinen entiteetti nielee Euraasian? Venäjän voitto on tarpeen henkisenä toimenä, elämän totuuden vahvistajana”⁷³, ja toteaa, että ”’kollektiivisen lännen’ ja Venäjän yhteenotto Ukrainan alueella --- on ainoa tie ulos ja sen tunnus on vastaava: ’pyhä vapaussota!’ ja että kyseessä on ”metafyysinen taistelu Hyvän ja Pahan välillä.”⁷⁴

Oleg Bel’kov painottaa niin ikään voiton tärkeyttä Venäjän olemassaololle pitkässä sotilaallista strategiaa pohtivassa kirjoituksessaan ”Sotilaallinen erikoisoperaatio: voitto tulee olemaan meidän”. Hänen mukaansa sotilaallinen voitto tarkoittaa Ukrainan täydellistä demilitarisoimista ja Naton suitsimista niin, ettei niistä ole enää uhkaa Venäjälle. Lisäksi Bel’kovin mukaan ”yksi asia on selvä – vapaa ja itsenäinen olemassaolo on Ukrainalle mahdollista vain veljesliitossa Venäjän kanssa tai mikä vielä parempi, osana sitä.”⁷⁵

Sitä mukaa, kun ”kollektiivisesta lännestä” on yhä aktiivisemmin leivottu Venäjän päävihollista, myös Neuvostoliiton loppuaikojä, sen romahdusta sekä Venäjän lähihistoriaa on kuvattu yhä aktiivisemmin lännen väitettyjen vehkeilyjen kautta. Loppuvuodesta sotahistoriallisen seuran sivustolle ilmestyi linkki kokonaiseen uuteen ja laajaan kokonaisuuteen ”Todellinen Venäjän historia” (*Nastojščaja istorija Rossii*). Sen tekijäksi mainitaan ”yhteistyökumppani”, joka on hallintoon läheisissä suhteissa olevan Sosiaalisen tutkimuksen instituutin julkaisema *Vzgljad*-lehti. Kokonaisuuden aikaskaala ulottuu vuodesta 1985 nykypäivään ja siinä on julkaistu muun muassa 30 pitkää kirjoitusta.⁷⁶ Suuri osa näistä koskee länttä suoraan, kuten ”Ilosta vihamielisyyteen – miten Venäjän ja lännen suhteet ovat muuttuneet”, ”Kuinka Yhdysvallat löi kiilan Venäjän ja Euroopan väliin”, ”Kuinka Länsi kehitti russofobian”, ja ”Kuinka Naton laajentuminen johti operaatioon Ukrainassa”. Muun muassa Ukrainaa ja ”värivallankumouksia” koskevissa teksteissä lännen vaikutus on niin ikään vahvasti esillä. Länsikuvasto teksteissä noudattelee samoja linjoja kuin tässä artikkelissa lähemmin tarkastelluissa kirjoituksissa, mutta tyylissä pitäytyään asiantuntijaretoriikassa ja pidättäytyään vilsimmistä kielikuvista. Loput tekstit lähinnä ylistävät Venäjän saavutuksia eri elämäalueilla taloudesta ja tieteestä voittoon koronaviruksesta ja globaalista ruoan- ja energiantuotannosta rauhan ja järjestyksen turvaamiseen Venäjän lähialueilla.

Lopuksi

Artikkelissa tarkasteltua historiasivustoa ylläpitää Venäjän sotahistoriallinen seura, jolla on vankka yhteys Venäjän hallinnon ytimeen. Sivustolla tekstejään julkaisevien kirjoittajien voi siis olettaa joko suoraan tukevan Kremlin historiapolittisia näkemyksiä ja sen menneisyyttä hyödyntävää propagandaa, tai ei ainakaan haastavan sitä. Sotapropagandan ja -retoriikan kentällä sivusto edustaa niin kutsuttujen asiantuntijoiden ääntä, joiden akateemisen taustan ja aseman ajatellaan oletettavasti vahvistavan viestin vakuuttavuutta ja luotettavuutta.

Hyökkäyssodan alkamisen jälkeen julkaistuissa, länttä koskevissa kirjoituksissa toinen pääryhmä painottaa Venäjän ja lännen historiallisen vastakkainasettelun kärjistymistä ”totaaliseksi sodaksi”. Ukrainassa on Venäjän narratiivissa meneillään ”sotilaallinen erikoisoperaatio”, johon puuttumalla länsi on käytännössä ryhtynyt sotaan Venäjää vastaan. Tässä kuviossa länsi on siis kokonaisuvaltainen uhka,

jota vastaan Venäjän on puolustauduttava – sehän ei koskaan historiassa katso itse olleensa aktiivisen hyökkääjän roolissa. ”Erikoisoperaatio” Ukrainassa on niin ikään seurausta lännen toimista, eli sen jo pitkään (käytännössä aina) ajamasta Venäjä-vastaisesta politiikasta ja Ukrainan ”uusnatsismin” tukemisesta. Tämä tukeminen on tapahtunut vastoin Venäjän näkemystä, jonka mukaan Ukrainan olemassaolo on ja sen kuuluu olla sidoksissa Venäjään.

Kiinnostavaa on erityisesti eurasianististen ja äärikonservatiivisten äänenpainojen voimistuminen konfliktia taustoittavissa ja sotatoimia oikeuttavissa kirjoituksissa. Lännen ja Venäjän vastakkainasettelun esittäminen arvoperustaisena, dualistisena ja jopa kosmisena yhteenottona, jossa jälkimmäinen puolustautuu läntistä ”liberaalifasistista” rappiota vastaan, punoo mukaan konservatiivivirtodoksinen, fundamentalistiseksiin luonnehdittavan retoriikan ja ajatusmaailman. Sitä edustaa muun muassa näkyvän roolin verkkojulkaisujen rajatussa kirjoittajakunnassa saanut Aleksandr Prohanov, ja se toistaa pitkälti hänen (ja esimerkiksi Aleksandr Duginin) jo 1990-luvulla esittämiä länsivastaisia ajatuksia. Osin 1800-luvulta saakka kierrätetty kuvasto etäännyttää Venäjää mielikuvien tasolla Euroopasta tavalla, joka tuo sitä lähemmäksi johdannossa mainittua eurasianististen aatteiden sävyttämää kolmosvaihtoehtoa: Venäjää ei-eurooppalaisena maana eurooppalaisen, mutta arvoiltaan erilaisen maan sijaan. Tästä voinee tehdä johtopäätöksen, että aiemmin virallisen historiamonopolin laitamalla sijainneiden toimijoiden aggressiivisille ja Venäjän erityisyyttä painottaville näkemyksille on muuttuvassa tilanteessa yhä enemmän tilausta osana laajempaa informaatioidankäyntiä. Tässä yhteydessä sivustolla on katsottu tarpeelliseksi julkaista laajalti myös uutta, lähihistoriaa ehdottoman länsivastaisesta näkökulmasta tarkastelevaa aineistoa. Pyrkimyksenä näyttää olevan kaivaa toden teolla maata lukijoiden mahdollisten länsisympatioiden alta ja vahvistaa ”kollektiivista länttä” koskevia viholliskuvia.

49

Toinen länttä koskevien tekstien pääryhmä rakentuu kontekstista, jonka muodostavat toinen maailmansota ja pseudohistoriallinen ajatus, että lännen lietsoma Ukrainan ”natsismi” on suora jatke natsi-Saksan toimille (ja sellaisena myös osa läntisen uhkan historiallista jatkumoa). Tällaisella konfliktin kehystämällä hyödynnetään emotionaalista kaikupohjaa, joka venäläisessä historiapolitiikassa on rakennettu ”Suuren isänmaallisen sodan” mustavalkoisesta voittaja- ja sankaruusretoriikasta. Tätä retoriikkaa esimerkiksi venäläisten sotarikosten tiimoilta haastavat väitteet kuitataan lännen valheiksi ja vääristelyiksi. Tässäkin yhteydessä länsi näyttäytyy paitsi natsiaatteiden tukijana ja harjoittajana, myös uhkana muun arvomaailmansa osalta: ”denatsifikaation” onnistumiseksi ja Venäjään kohdistuvan uhkan poistamiseksi Ukraina on saatettava joka tavalla takaisin Venäjän huomaan Euroopan petollisten houkutusten ulottuvilta. Venäjän voitto lännestä tässä ”pyhässä vapaussodassa” esitetään samalla eksistentiaalisena välttämättömyytenä, jolle ei ole todellisia vaihtoehtoja.

¹ Vladimir Putin, ”Uuden vuoden puhe Venäjän kansalaisille” 31.12.2022, luettu 28.1.2023, <http://kremlin.ru/events/president/news/70315>

² Putin, ”Uuden vuoden puhe Venäjän kansalaisille”.

³ Ks. esim. Venäjän yleisesikunta-akatemian tutkimusraportti, *Prognoziruemye vyzovy i ugrozy natsional’noi bezopasnosti Rossijskoi Federatsii i napravnelija ih neutralizatsii*, toim. A. S. Korzhevski (Moskva: RGGU, 2021), 556–562.

⁴ Olga Malinova, ”Constructing the ‘Usable Past’: the Evolution of the Official Historical Narrative in Post-Soviet Russia”, teoksessa *Cultural and Political Imaginaries in Putin’s Russia*, toim. Niklas Bernsand ja Barbara Törnquist-Plewa (Eurasian Studies Library, Volume: 11, Brill), 98–99, <https://brill.com/display/title/17412>.

⁵ Venäjän sotahistoriallisen seuran verkkosivut, luettu 29.1.2023, <https://rvio.histrf.ru/official/decreed-no-1710>.

⁶ Vladimir Medinski, ”K 300-letiju Rossijskoi imperii,” 4.2.2022, *Istorija.rf*, luettu 29.1.2023, <https://histrf.ru/read/articles/k-300-letiyu-rossijskoy-imperii-2>; ks. myös Marlene Laruelle, ”Russia as an anti-liberal European civilization”, teoksessa *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, toim. Pål Kolstø ja Helge Blakkisrud (Edinburgh University Press 2016), 281–282, <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1bh2kk5.17>.

⁷ *Istorija.rf* – Glavnyi istoričeski portal strany, luettu 29.1.2023, <https://histrf.ru/>.

⁸ Ks. myös Katri Pynnöniemi ja Kati Parppei, ”Sotaretoriikka Venäjällä: Uhka- ja uhrinarratiivit Venäjän hyökkäyssodan selitysmalleina,” *Kosmopolis* Vol. 52/4 (2022), 10.

⁹ Ks. esim. Valerie A. Kivelson ja Ronald Grigor Suny, *Russia’s Empires* (Oxford: Oxford University Press, 2017), 145–153; Hubertus Jahn, ”Us’: Russians on Russianness,” teoksessa *National Identity in Russian Culture*, toim. Simon Franklin ja Emma Widdis (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 58–59.

¹⁰ Kati Parppei, ”With the Tatar Barbarism of Batu’: References to History in Russian Works Concerning Napoleon’s Campaign, 1812–1814,” *Russian History* 46 (2019): 125–151.

¹¹ Ks. esim. Kati Parppei, ”This Battle Started Long Before Our Days...’ The Historical and Political Context of the Russo-Turkish War in Russian Popular Publications, 1877–78,” *Nationalities Papers*, Vol. 49, Issue 1 (2021), 162–179.

¹² Hyvä yleisesitys aiheesta löytyy esimerkiksi Vera Tolzin teoksesta *Russia* (London: Arnold Publishers, 2001), 69–99. Ks. myös Jahn, ”Us’: Russians on Russianness,” 60–63; Susanna Rabow-Edling, *Slavophile Thought and the Politics of Cultural Nationalism* (Albany: State University of New York Press, 2006), passim.

¹³ Nikolai Danilevski, *Rossija i Jevropa: vzgljad na kul’turnyje i političeskie otnošenija Slavjanskago mira k Germano-Romanskomu* (Sanktpeterburg: Izdanie N. Strahova, 1888), 24–26.

¹⁴ *Ibid.*, 44.

¹⁵ *Ibid.*, 53.

¹⁶ *Ibid.*, 65.

¹⁷ Laruelle, ”Russia as an anti-liberal European civilization”, 278.

¹⁸ Ks. esim. Mark Bassin, Sergey Glebov ja Marlene Laruelle, ”What Was Eurasianism And Who Made It?” teoksessa *Between Europe and Asia. The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*, toim. Mark Bassin, Sergey Glebov ja Marlene Laruelle (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2015), 1–12.

¹⁹ Laruelle, ”Russia as an anti-liberal European civilization,” 279–282.

²⁰ Dmitry V. Shlapentokh, ”Implementation of an Ideological Paradigm: Early Duginian Eurasianism and Russia’s Post-Crimean Discourse,” *Contemporary Security Policy*, Vol.35, No.3 (2014), 380–399; Andrei P. Tsygankov, ”In the Shadow of Nikolai Danilevskii: Universalism, Particularism, and Russian Geopolitical Theory,” *Europe-Asia Studies*, Vol. 69 No. 4 (2017), 571–593.

²¹ Ks. esim. Veera Laine, ”New Generation of Victors: Narrating the Nation in Russian Presidential Discourse, 2012–2019,” *Demokratizatsiya*, 28:4 (2020), 517–540; Charles Clover, *Black Wind, White Snow: The Rise of Russia’s New Nationalism* (New Haven: Yale University Press), 3–5; Laruelle, ”Russia as an anti-liberal European civilization,” 287–289; Katharina Blum, ”Russia’s Conservative Counter-movement – Genesis, Actors, And Core Concepts,” teoksessa *New Conservatives in Russia and East Central Europe*, toim. Katharina Blum ja Mihai Varga (Milton: Routledge, 2019), 32–33.

²² Ks. esim. Gregory Carleton, *Russia – The Story of War* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2017), 1–6; Kati Parppei, ”‘A thousand years of history’: References to the Past in the Addresses to the Federal Assembly by the President of Russia, 2000–19,” teoksessa *Medievalism in Finland and Russia*, toim. Reima Välimäki (London: Bloomsbury, 2022), 51–53.

²³ Malinova, ”Constructing the ‘Usable Past’”, 96–97.

²⁴ Ks. esim. Tolz, *Russia*, 115–116.

²⁵ A. S. Trušin, ”Vojna fejkov’: informatsionnoje protivoborstvo v hode spetsoperatsii po demilitarizatsii i denatsifikatsii Ukrainy,” *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 5/2022, luettu 31.1.2023, https://histrf.ru/files/ideology_of_future_part5.pdf, 27–32.

²⁶ I. A. Kaznatšeeva, ”Memorialu ’Saur-Mogila’ na geroičeskoj zemle Donbassa – žit’ v vekah”, *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 16; ks. myös mm. V. G. Kiknadze, ”Natsizm kak ideologija kievskogo režima i zadatši spetsoperatsii po denatsifikatsii Ukrainy: politiko-pravovoi analiz”, *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, luettu 31.1.2023, https://histrf.ru/files/ideology_of_future_6.pdf, 30.

²⁷ O. A. Bel’kov, ”Denatsifikatsija Ukrainy kak ponjatie i javlenie: tseli, etapy, metody”, *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 47.

²⁸ Ks. esim. Serhii Plokhly, *Ukraine & Russia. Representations of the Past* (Toronto: University of Toronto Press, 2008), 138–139, passim.

²⁹ Putinin artikkeli löytyy Kremlin verkkosivuilta, ”Statja Vladimira Putina ’Ob istoričeskom edinstve russkih i ukrainsev’”, luettu 8.8.2023, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>. Artikkelin julkaistiin joulukuussa 2022 englanniksi sotahistoriallisen seuran historiasivustolla, luettu 30.1.2023, <https://histrf-en.com/articles/article-by-vladimir-putin-on-the-historical-unity-of-russians-and-ukrainians>. Ks. myös Pynnöniemi ja Parppei, ”Sotaretoriikka Venäjällä.”

³⁰ Grigori Gerasimov, ”Denatsifikatsija Germanii i Ukrainy: obštšee i osobennoe,” *Istorija.rf*, 5.4.2022, luettu 30.1.2023, <https://histrf.ru/read/articles/denatsifikatsiya-germanii-i-ukrainy-obshchee-i-osobennoe>.

³¹ J. V. Rubtsov, ”Sud’ba Ukrainy v planah III reiha: uroki istorii dlja Berlina i Kieva,” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 68.

³² Bluhm, ”Russia’s Conservative Counter-movement,” 33–35; ks. myös Natasha Bluth, ”Fringe Benefits. How a Russian Ultranationalist Think Tank Is Laying the ‘Intellectual’ Foundations for a Far-right Movement,” *World Policy Journal*, Vol. 34, No. 4 (Winter 2017/2018), 87–92.

³³ D. E. Muza, ”Tsennostnyi antagonism Zapada i Rossii v istoriko-filosofskom izmerenii (vzgljad iz Donbassa),” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 37.

³⁴ Muza, ”Tsennostnyi antagonism Zapada i Rossii v istoriko-filosofskom izmerenii,” 37.

³⁵ D. E. Muza, ”Ukraina i Donbass kak arena tsivilizatsionno-geopolitičeskogo protivostojanija Rossii i Zapada,” *Istorija.rf*, 11.3.2022, luettu 30.1.2023, <https://histrf.ru/magazine/article/ukraina-i-donbass-kak-arena-civilizacionno-geopolitičeskogo-protivostoyaniya-rossii-i-zapada>. Ivan Iljinin merkityksestä ks. esim. Katri Pynnöniemi, ”Ivan Il’in and the Kremlin’s Strategic Communication of Threats: Evil, Worthy and Hidden Enemies,” teoksessa *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*, toim. Katri Pynnöniemi (Helsinki: Helsinki University Press, 2021), 81–110.

³⁶ Muza, ”Ukraina i Donbass kak arena tsivilizatsionno-geopolitičeskogo protivostojanija Rossii i Zapada.”

³⁷ Ibid. Muza hakee näkemyksilleen valikoivasti tukea myös nykypäivän eurooppalaisilta toimijoilta. Hän moittii verkkolehden tekstissään ranskalaistutkija Dominique Moïsia tämän synkstä Venäjä-näkemyksestä – ”rakkautta, uhrauksia, reagenttiskyä ja mukautumiskyä, totuutta ja oikeudenmukaisuutta venäläisen sivilisaatioprosessin perustavanlaatuisina arvokategorioina” ei hänen mukaansa tutkijan tekstistä löydy. Sen sijaan ranskalainen, euroskeptinen konservatiivipoliitikko Yvan Blot (1948–2018), jolla oli yhteyksiä Venäjään ja sen pyrkimyksiin vaikuttaa eurooppalaisten mielipiteisiin, saa Muzalta huomiota kirjoittajana, joka nosti esille Venäjän merkityksen ”kristillisten moraaliarvojen, patriotismin ja kunniantunnon” lipunkantajana, joka on oikeutettu ”maailman geopolitiittisen päänavan” rooliin. Samaten hän siteeraa Venäjän hallinnon kanssa hyvin verkottuneen saksalaisen tutkijan ja konsultin Alexander Rahrin näkemyksiä Venäjän ja Euroopan sivilisaatioiden ja arvojen ristiriidasta (Muza, ”Tsennostnyi antagonism Zapada i Rossii v istoriko-filosofskom izmerenii,” 39–40.)

³⁸ D. E. Muza, ”Evrazijskaja doktrina i rol’ Rossii kak sobirateľnitsi narodov i tsivilizatsii v stanovlennii novogo mirovogo porjadka (vzgljad iz Donbassa),” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 81.

³⁹ Muza, ”Evrazijskaja doktrina i rol’ Rossii,” 81–83.

⁴⁰ O. E. Voronova, ”Duhovnaja bezopasnost’ russkogo mira v kontekste spetsoperatsii po denatsifikatsii Ukrainy,” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 5/2022, 41.

⁴¹ Ibid., 41.

⁴² Ibid., 42, ks. myös mm. Rubtsov, ”Sud’ba Ukrainy v planah III reiha,” 69.

⁴³ Voronova, ”Duhovnaja bezopasnost’ russkogo mira,” 42.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid., 43–44.

⁴⁶ Ibid., 44.

⁴⁷ Ibid., 45.

⁴⁸ Gerasimov, ”Denatsifikatsija Germanii i Ukrainy.”

⁴⁹ Muza, ”Ukraina i Donbass kak arena tsivilizatsionno-geopolitičeskogo protivostojanija Rossii i Zapada,” Voronova, ”Duhovnaja bezopasnost’ russkogo mira,” 44; Bluhm, ”Russia’s conservative counter-movement,” 33–35; ks. myös Bluth, ”Fringe benefits”.

⁵⁰ A. A. Prohanov, ”Ideologija Russkoj Pobedy: naša svjaštšennye kody,” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 5/2022, 6–12.

⁵¹ Ibid., 10.

⁵² A. A. Prohanov, ”Donbasskij vektor russkoj istorii,” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 20.

⁵³ Ibid., 21.

⁵⁴ Ibid., 20.

⁵⁵ Elina Kahla, ”Patriarkka Kirill historiapolitiikan toimijana” tässä teemanumerossa; venäläisten viholliskuvien kerrostumista ks. Katri Parppei, ”Enemy Images in the Russian National Narrative,” teoksessa *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion*, toim. Katri Pynnöniemi (Helsinki: Helsinki University Press, 2021).

⁵⁶ Pynnöniemi ja Parppei, ”Sotaretoriikka Venäjällä,” 9.

⁵⁷ J. V. Rubtsov, ”Bitva s natsizmom prodalžatsja: operatsija po denatsifikatsii Ukrainy jest’ logičeskoje zaveršeniye Velikoj Otetštvennoj vojny,” *Ideologija budušego. Obšestvenno-političeskij žurnal* 5/2022, 13; ks. myös Kiknadze, ”Natsizm kak ideologija kievskogo režima i zadatši spetsoperatsii po denatsifikatsii Ukrainy,” 24–39.

⁵⁸ Rubtsov, "Sud'ba Ukrainy v planah III reiha," 75.

⁵⁹ A. V. Manoilo, A. I. Petrenko ja K. S. Strigunov, "Osnovnye aspekty informatsionnoi voiny Ukrainy i Zapada protiv Rossii v hode spetsoperatsii," *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 6/2022, 53.

⁶⁰ Andrei Iljin, "Istorija fejkov i poddelok: kto stal krestnym otcom gazetnyh utok iz Butši," *Istorija.rf*, 5.4.2022, luettu 31.1.2023, <https://histrf.ru/read/articles/istoriya-fejkov-i-poddelok-kto-stal-krestnym-otcom-gazetnyh-utok-iz-buchi>.

⁶¹ Kenneth L. Marcus, "Accusation in a Mirror," *Loyola University Chicago Law Journal*, Vol. 43, No. 2 (2012), 357–393.

⁶² Gerasimov, "Denatsifikatsija Germanii i Ukrainy".

⁶³ Sergei Tšernjahovski, "Tsentral'noe zveno: denatsifitsirujushsaja rekonstruktsija. *Istorija.rf*, 4.4.2022, luettu 31.1.2023, <https://histrf.ru/read/articles/centralnoe-zveno-denacifitsiruyushchaya-rekonstrukciya>.

⁶⁴ Gerasimov, "Denatsifikatsija Germanii i Ukrainy".

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Rubtsov, "Bitva s natsizmom prodalžaetsja;" Kiknadze, "Natsizm kak ideologija kievskogo režima i zadatši spetsoperatsii po denatsifikatsii Ukrainy"; Bel'kov, "Denatsifikatsija Ukrainy kak ponjatije i javlenie."

⁶⁸ Bel'kov, "Denatsifikatsija Ukrainy kak ponjatije i javlenie", 45.

⁶⁹ I. A. Kaznatšeeva, "Desjat' let bor'by na voenno-istoričeskome fronte: k 10-letiju RVIO," *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 7/2022, luettu 31.1.2023, https://histrf.ru/images/RVIO_7_2022.pdf, 10.

⁷⁰ A. A. Prohanov, "Putinskij kod pobedy," *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 7/2022, 21

⁷¹ Ibid., 21–22.

⁷² D. E. Muza, "O svjaštšennom statute nynešnei voiny s terrorističeskimi kvazi-gosudarstvom 'Ukraina' i 'kollektivnym Zapadom'," *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 7/2022, 29.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid., 30.

⁷⁵ O. A. Bel'kov, "Spetsial'naja vojennaja operatsija: pobeda budet za nami," *Ideologija budušego. Obščestvenno-političeskij žurnal* 7/2022, 37.

⁷⁶ *Nastojatšaja istorija Rossii*, luettu 31.1.2023, <https://history.vz.ru/>.